6
4-E
50

6
5 M
10

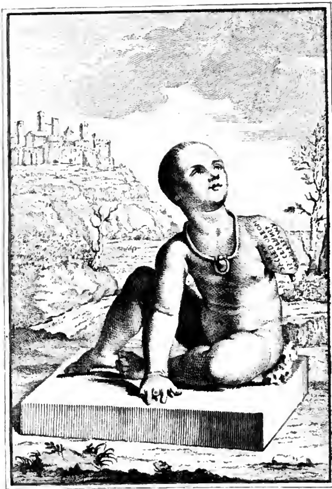
6 - 4 - E - 50

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE
ROMA

Digitized by Google

Angelus Ricciolini delin. *D. Cunego Sculp.*

Digitized by Google

JOHANNIS BAPTISTAE PASSERI

PISAVREN. NOB. EVGVBINI

DE PVERI ETRVSCI

AHENEO SIMVLACRO

A CLEMENTE XIIII

P. O. M

IN MVSEVM VATICANVM INLATO

DISSERTATIO

ROMAE CIↃ·IↃ·CC·LXXI

EX TYPOGRAPHIO PALLADIS

PRAESIDUM ADPROBATIONE

Digitized by Google

CLEMENTI XIIII

P. O. M.

BONO CHRISTIANAE REIPVBLICAE NATO
VETERVM MONVMENTORVM
VINDICI
INVECTO SIGNO AHENEO
PVERI ETRVSCI
IN VATICANVM MVSEVM
BREVI ANNORVM SPATIO
EXIMIA LARGITATE SVA
MVLTIPLICITER AVCTVM
ACCVRATISSIMAM DISSERTATIONEM
A CLARISS. VIRO IOH. BAPTISTA PASSERIO
DE EO ELVCVBRATAM
FRANCISCVS CARRARA V. S. R.
INNOCENTIANAE CVRIAE IVDEX ALTER
PRINCIPI LITERATISSIMO
L. M. D. D

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE
ROMA

Digitized by Google

ARGUMENTUM

DISSERTATIONIS

BIBLIOTECA NAZ. ... ROMA

I. *Monumenta Etruſca ante annos quinquaginta rariſſima habebantur, nunc frequentiſſima, ac in maximo praetio. Excitantur eruditi ad ea illuſtranda.*

II. *Deſcribitur ſimulacrum in Etruria, nuper repertum, et indicatur ejus raritas, atque artificium. Recenſetur inter donaria, quae, reſtituta pueris è gravi morbo ſalute, in templis dedicabantur, ex quo genere vix duo epigraphica ad haec uſque tempora cognita ſunt.*

III. *Uſus horunce donariorum coeteris nationibus incognitus Etruſcis familiariſſimus fuit, nempe afferendi aeream imaginem ſeu fictilem ejus, qui beneficium aliquod a diis recepiſſe profitebatur.*

IV. *Immo uſus iſte ab Etruſcis derivatus ad Romanos, et ab illis apud majores noſtros ſanctiore inſtituto frequentiſſimus fuit.*

V. *Simu-*

Digitized by Google

V. *Simulacra quaedam hujus generis magis nota referuntur.*

VI. *Inſcriptiones in illis exaratae ad illuſtrationem noſtri hujus explicantur.*

VII. *Simulacrum idem per partes examinatur.*

VIII. *Refellitur opinio, quod haec imago pertineat ad Tagetem deum indigenam Etruſcorum.*

IX. *Perpenditur cauſa cur imago hujus pueri calvo vertice facta ſit, et rationes adducuntur quod illa* Iconica *ſit, et expreſſa ad ſimilitudinem, et praeciſam molem ejuſdem pueri a ferali morbo liberati.*

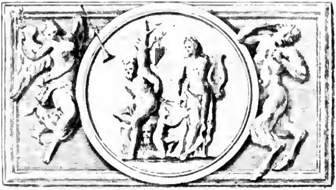
X. *Agitur de ſuperſtitione veterum circa capillos.*

XI. *Tentatur expoſitio mutilae inſcriptionis inciſae in hac imagine.*

XII. *Inquiritur aetas hujus ſimulacri.*

DISSER-

Digitized by Google

DISSERTATIO

BIBLIOTECA ... ROMA

I.

MIrari non deſino, CARRARI PRAESUL AMPLISSIME, praeſentem fortunae litterariae munificentiam, quam ab annis fere quinquaginta experimur erumpentibus undique e terrae latebris tot veterum ſaeculorum ſpecioſiſſimis monumentis, praecipue vero Etruſcis, quae retroacta tempora, neque ſuſpicata ſunt extitiſſe. Enim vero

ante

Digitized by Google

ante an. MDCCXXIII. pauciſſima hujus nationis cimelia circumferebantur, quae Ciattus, Fabrettus, Santes Bartolus, aliique pauci vulgaverant, et quae ſtuporem magis, quam cognitionem illius antiquitatis ingererent; ut cum exinde Philippus Bonarrotus ſenator ampliſſimus operi Dempſteriano de Etruria Regali collectionem univerſam monumentorum Etruſcorum, quae ad ea uſque tempora innotuerant, addere conſtituiſſet, miſſis undequaque inſpectoribus diligentiſſimis, qui reliquias haſce in tabulas referrent, nec centuriam quidem potuerit abſolvere. Tantum vero ex eo tempore nummorum, ſimulacrorum, paterarum, urnarum, et picturarum repertum eſt, ut ſupellectile

hac

hac in claſſes digeſta non jam centurias, ſed agmina refertiſſima inſtruxerint. Quod vero prae caeteris mirandum eſt, Etruſcos noſtros Homeri cultores addictiſſimos extitiſſe, ut ex illorum picturis, atque ſculpturis univerſa eximii poetae volumina, non illuſtrari tantum, ſed reintegrari poſſe videantur, quod praecipue de interempta illius THEBAIDE a plagiario Statio uſurpata ſaepe monuimus. Tantis ergo opibus ſuccreſcentibus acceſſit copia litteratiſſimorum hominum, qui ea illuſtrarent, Gorius, praeſul Guarnaccius, Oliverius, Amadutius, atque univerſa cohors Cortonenſis accademiae, et nuper Londinenſis noſtrae ſocietatis decus ampliſſimum eques Hamilthon Magnae Britaniae

apud utriuſque Siciliæ Regem prolegatus, qui vere regali veterum picturarum Etruſcarum collectione antiquam illam nationem non modo ad vitam, ſed ad univerſi Orbis commercium, et familiaritatem revocavit. In tanta vero ſubſidiorum frequentia ad antiquitatis ſcientiam amplificandam, fortuna, ut ita dicam, properante, agnoſco fatum litterarum apud nos declinantium, juventute a ſtudiis omnibus recedente, et dum bonae artes ad clauſtra confugiunt, quod foris eſt occupat otium, et ventoſa, tumidaque ignorantia. Praeoccupat ergo ventura tempora fortuna feſtinans, ne ea, quae adhuc latent, cum aliquando erumpant, inter ſtudia cincinnatorum intereant, aut aliena

lingua

lingua eloquentia negligentiam noſtram incuſent.

II

Inter vero praeſentis fati beneficia libenter accenſeo quod in tui poteſtatem advenerit, praeſul ornatiſſime, ſingulare cimelium, in cujus expoſitione verſamur, quodve ſub protectione SANCTISSIMI, DOCTISSIMIQUE PONTIFICIS aeternitati conſecraveris. Eſt enim ſimulacrum aereum Etruſci operis, ponderis librarum XXXVI. exhibens patricium adoleſcentulum nudum e terra ſurgentem, ex iis imaginibus, quae pro ſalute reparata deorum, ut putabant, munere in templis dedicabantur; nec enim ex aliis ejuſdem notae, quae hucuſque prodierunt, aut pulchrius, aut majus aſpeximus;

mus ; longe enim ſuperat ſignum Cortonenſis academiae noſtrae librarum XVI., de quo ſermonem fecimus tomo primo inter ſpecimina ſocietatis Columbariae Florentinae. De hujus origine minime ambigitur, nam anno ſuperiore ex ruderibus Tarquinienſibus prope Cornetum defoſſum eſt, atque Etruſca inſcriptione, licet miſere labefactata in ſiniſtro brachio inſignitum, quae gemina argumenta opus Etruſcum eſſe confirmant. Id inſtitutum incidendae inſcriptionis in ſtatuis etiam cum diſpendio venuſtatis ſolemne fuit ei nationi, ne ſi deferri contigiſſet, memoria originis deperiret. At contra Romani ex quadam fiducia aeternitatis imperii dedicationem in baſi ſimulacrorum conſtanter exa-

rarunt

Digitized by Google

rarunt politiore quidem conſilio, niſi Barbaros diſſimulaſſent. Signum id noſtrum nobilem puerum referre reputamus argumento molis ſuae, excellentiae artificii, et praeſertim bullae, quae nonniſi patriciis ipſo natali die geſtanda dabatur uſque dum virilem togam aſſumerent, nec revocanda, niſi quando triumpharent. Votivam vero hanc imaginem eſſe colligo ex dedicatione brachio laevo inciſa, ut in loco ſacro perſpicua ad quem pertineret innoteſceret.

III

Frequentiſſimus horunce donariorum uſus fuit apud Etruſcos, ut qui beneficium aliquod a diis accepiſſe crederet, imagine ſui in templo oblata deo illi vivere, immo, et convivere videretur. Multas hu-

juſmodi,

Digitized by Google

juſmodi, ſed minimae molis, atque anepigraphicas circumferri vidimus, quas Gorius noſter nomenclator deorum pro diis nobis obtruſerat, aliquando ſub ſpecie virorum decumbentium, et morbo, aut hydrope tumidorum, ut eſt apud me ſignum hocce.

Saepe etiam ſub ſpecie ſurgentium ex lectulo valetudinario, quemadmodum ſignum Peruſinum apud Dempſterum tab. XLV., aliudque Cortonenſe

tonenſe apud cl. Coratium, aliquando vero ſpecie recta ſtantium, ut aliud apud eundem, de quo in praefata diſſertatione inter Columbarias tom. I. num. I. Aliquando haec ſigna occurrunt cucullata, quo munimine utebantur convaleſcentes, ut apud Gorium Muſ. Etruſc. tom. I. Nec vero cum legimus apud Florum Romanos Vulſiniis bellum intuliſſe propter duodecim millia ſtatuarum, ea putemus in foro, aut atriis iconica extitiſſe, ſed minuta haec ſigna fuiſſe, quae diis oblata eorum templa exornarent, et lucos, praeſertim Vultumnae, ubi duodecim civitatum principes ad commune conſilium ineundum conveniebant.

Digitized by Google

IV

Id genus obſequii erga deos Etruſcis vulgare fuit. Hebraei, quibus imaginum uſus lege interdictus erat, nam unico ſacrificiorum officio devotionem animi teſtabantur, nil tale factitabant. Immo neque Aegyptii, quorum devotio in multiplicandis deorum imaginibus, in quibus dii ipſi habitarent, erat repoſita. Graeci quoque ab hoc inſtituto abſtinuerunt ob gentis arrogantiam, cum ſeſe deorum ſobolem eſſe jactarent; nec puto ſimulacra illa virorum illuſtrium, quae frequentiſſima in totius Graeciae delubris obſervavit Pauſanias votiva fuiſſe, ſed tantummodo honoraria, et hiſtorica, ut diis ipſis compararentur. Aſt humaniores Romani lucos ſuos ſimulacris fi-

ctilibus oppleverunt , monumentis nempe eorum , qui beneficium aliquod accepiſſent , immo etiam morborum ſymbolis , e quorum erumnis evaſiſſent . Id ſuperiore ſaeculo dilabente cognovimus ex Dianae Aricinae , & Junonis Reginae lucis defoſſis , quorum plures opes ex poenu Fabretiano in mei poteſtatem devenerunt . Id etiam nos Piſaurenſes ſuperioribus annis agnovimus ex alio luco patriorum numinum ad ſecundum ab urbe lapidem ad beatae Venerandae templum everſa funditus terra , donec ſolum carbonibus affatim ſparſum repertum eſt , pietatis chriſtianae teſtimonium , quae lucum totum incenderat; opes vero, quibus redundaverat, in muſeum Piſaurenſe induximus

 fictilia

fictilia anathemata, ſigna aerea, nummoſque Etruſcos. Erat lucus prope rivum Genicae, cujus aqua tunc ſacra erat; nec enim alia adhibebatur ad expiationes, et ſacrificia. Etruſcis igitur morem hunc referimus, quod imagines noſtrae pro accepto beneficio diis ſuſpenderentur in delubris, quem ab omni ſuperſtitione expurgatum ſanctius imitamur.

V.

Paucula nunc ex hiſce ſimulacris puerorum literatis, quae hactenus aſpexi dinumerabo ad conjecturam hanc meam confirmandam; puto enim non modicum luminis ad argumentum noſtrum illuſtrandum me fore allaturum. Minora quaè ſunt ex his communi quadam ima-

gine

gine puerili venalia proſtaſſe puto nulla inſcriptione obſignata, quae cum dedicarentur, rudi manu aliquando addi ſolebat, ſed raro. Hanc vero unicam CARRARI SVAVISSIME ſingulari exemplo *Iconicam* fuiſſe puto ex mole pari, et lineamentis non arbitrio artificis, ſed ad veri fidem expreſſis; nec enim parentes ſplendidi in hoc opere veram pueri imaginem neglexiſſent. Inſcriptio vero nil praeter nomen pueri, et parentum continere debuerat, qui donarium dedicabant. Signum Peruſinum toties memoratum puerum humi ſedentem, ſed feſtivum notat, nudum, & bulla inſignitum dextera manu ſtringentem aviculam, altera globulum, nempe crepundia puerilia ad luſum

revocata poſt reparatam valetudinem cum ſequenti Etruſca inſcriptione, quam etiam literis Latinis exhibeo

𐌚𐌋𐌄𐌓𐌄𐌌·𐌆𐌄𐌂·𐌔𐌀𐌍𐌌𐌖·𐌂𐌖𐌄𐌓

FLEREM. ZEC. SANMV. CVER

FLEREM omnino ſignificat *Sacrum*, quod demonſtravi in mea tractatiuncula *De Etruſcorum funere* pag. 80. poſt Gorium Muſ. Etruſc. tom. III., quo in loco pateram protuli, in qua *Neleus*, & *Pelias* novercam jugularunt in templo Junonis, in cujus ara ſcriptum eſt 𐌚𐌋𐌄𐌓𐌄 hoc eſt *ſacrum*, quod etiam aliis exemplis confirmavi.

ZEC eſt a *ζάω*, *vivo*, *incolumis ſum*; fortaſſe interpunctione tranſpoſita legendum Zeeſan.

MVCVER nempe mei pueri. Si

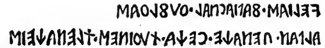
vero

vero vocem disjunctam velis San erit a ζάος incolumis.

Cver vero, puer eſt a κορος, unde *puer* in Latium migravit.

V I

Nec tantum figuras puerorum jacentium dedicabant in templis, ſed etiam ſtantium, veluti eorum qui jam perfecte convaluiſſent, ut in tab. xcviii. tomi i. Muſ. Etruſc., et in alio Cortonenſi ſaepe citato inter Columbarias, cujus integram inſcriptionem, abs re non erit referre una cum altera exharata in candelabro, ſeu tripode ſimul dedicato, et ſimul reperto. In latere

In

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Digitized by Google

In tripode

𐌀·𐌅𐌄𐌋𐌔·𐌂𐌖𐌔·𐌈𐌖𐌐𐌋𐌈𐌀𐌌·𐌀𐌋𐌐𐌀𐌍
𐌕𐌖𐌓𐌂𐌄·

VELIAM· FANACNAL· THVPHELTHM·
ALPAN. THENACHE. CLEN. CECHA. TVTINEM. TLENACHEIM.
A. VELS. CVS. THVPLTHAM. ALPAN.
TVRCE.

Igitur in inſcriptione ſigni puerilis quatuor matronas deſcriptas lego, quae in eo dedicando teſſeram ſuam contulerunt VELIAM uxorem PHANACLII.

THVPHELTHM nempe uxorem ALPANI. Nomen hujus matronae ex depravata pronunciatione corruptum eſſe puto ex *Turpilia*, ut in inſcriptione Tuderte literis ſemietruſcis

TVPLEIA PVPLEGE
hoc eſt *Turpilia Publicii*.

THENA-

THENACLIAE CLEN nempe metronimicum ipſius Turpiliae, quae hic more Etruſco THENACLIAE matris filia dicitur, nam CLEN et CLAN *natum*, ſeu *natam* ſignificat, ut abſolute demonſtravimus in opuſculo de tegulis Buccellianis dicto tomo III. Muſ. Etruſc.

CECHA TVTINEM TLENACHEIM intellige *Mulier* nomine *Ceca Tutini* uxor, altera Thenacliae nata, nam hoc loco TL. pro TH. ex oſcitantia ſcriptoris irrepſit. Caeterum CECVS nomen Etruſcum eſt teſtimonio regulae Buccellianae loco citato tab. XXX num. XI.

Adeamus tripodis inſcriptionem, in qua duo nomina conjuncta ſunt, eorum, qui id donarium dedicarunt, nempe *Aulus Velius*, fortaſſe

pater

Digitized by Google

pater cum Turpilia ut puto uxore *Alpanii*, de qua ſupra dictum eſt ejus filia TVRCE; quod ego *Marti Thurio* interpretatus ſum in meis ad tabulas Dempſterianas paralipomenis.

Cvs particula conjunctionis eſt pro CVM; deſcendit enim a QVIS, ut putat Voſſius in CVM.

VII

His igitur ad intellectum hujus noſtri ſimulacri praemiſſis, illud per partes contemplemur. Exſolutus puer a morbo, utraque manu innixus alacer in coelum reſpiciens ſpecie loquentis, et ſubridentis exurgit. Bullam oſtentat, inſigne decus puerorum Etruſcorum ad reverentiam illis conciliandam adinventum, quaſi pudicitiae cuſtodem, et quam Papias vocat *ornamentum regalium*

Digitized by Google

lium puerorum , nam ab Etruſcis, qui reges annuos habebant, patriciorum filii regales dici poterant. Ab Etruſcis tranſiit ad Romanos Priſco Tarquinio regnante eo conſilio, ut monet Plutarchus Quaeſt. Rom. in fine, ut eam numquam deponerent: *ut ſi caſu nudi occurrerent, fraenum iniicerent impudentiae*. Pari modo purpura ornabantur, quam Propertius vocat *Cuſtodem*; utraque enim obiicebatur iis, qui dirum aliquod in illos molirentur, praeſertim ad veneficia, ut puer ille Horatianus adverſus veneficam Epod. Ode v.

Per hoc inane purpurae decus precor,
Per improbaturum haec Jovem.

Quo vero apparatu, et caeremoniis apud Etruſcos bulla attribui, et deponi ſoleret affatim expoſuimus in

notis ad picturas Etruſcas toto fere lib. 1. et ſecundo . Formam bullae penitus rotundam fuiſſe apud eam nationem oſtendunt marmora omnia, et ſigna, et picturae, quamquam Macrobius Saturnal. lib.1. c. 6. cordis figuram referre aſſeruerit, diſcrepantiam tamen conciliat una apud me votiva, ut credo, ex aere deaurata, una inquam ex tribus ſuperſtes, quae pendebant ex faſcino Tuderti reperto; bulla quidem rotunda eſt, ſed margine inferius in acutum producto. Nudos quoque, et nudas foeminas etiam in balneo amuleta quaedam prophilactica retinuiſſe veluti ſcarabeos, aliaſque gemmas ſculptas obſervavi inter picturas Etruſcas tom. 1.

VIII

VIII

Audio tamen fuiſſe aliquos, qui ſimulacrum id coram contemplati judicium de eo ſuum audacter pronunciaverint, nihil exprimere niſi imaginem dei Tagetis, qui in agro Tarquinienſi ebulliente ſulco in conſpectu villici aratoris emerſit ſub figura pueri, et Aruſpicinae documenta populis concurrentibus explanavit, ut poſt Ovid. Metam. xv. v. 47. narrat Servius in VIII. Aeneid. Quid ni? (ajebant) ſignum id in Tarquiniis inventum eſt; refert puerum e terra ſurgentem, immo et loquentem, quid mage conſentaneum Tarquinios ipſos deum ſuum apud ipſos e terra deifera natum, et auctorem tam grandis ſcientiae ſimulacro hoc apud ipſos vene-

rando decoraſſe ? ingenioſe quidem, cui ſententiae calculum ſuum facile addidiſſent univerſi, qui in numero deorum, amplificando libenter verſantur. Ego vero in judiciis magis ambiguus, cum detonſum puerum conſpexiſſem longe aliud quaerendum eſſe judicavi. Sculptores enim praecipue in diis efformandis vitium hoc ſemper vitarunt detracto ſibi potiſſimo venuſtatis ſubſidio, quo hominis facies maxime decoratur: Calvities enim deſpectui erat, et opprobrio reputabatur *Calvis Mimis*, ut ſaepe eos, qui damnarentur ad mortem, veluti nota ludibrii, ſeu infamiae raderentur. Cur igitur deus raſus, cui nihil quod ad omnimodam dignitatem conferret erat detrahendum ? nec ſpecie re-

ſurgentis

ſurgentis veluti e ruina formandus erat, qui in ipſo exortu ſtare debuiſſet, qui arcanam diſciplinam revelaret.

IX

Me vero ipſa detonſio in prima opinione confirmat, nempe donarium eſſe patricii adoleſcentis, qui a letali morbo reſtitutus monumentum hoc accepti beneficii in templo aliquo, ſeu luco more majorum dedicaverit. Cum enim artifex, et molem, et lineamenta pueri ad vivum exprimere juſſus ſit, ut coſtanter teneo, capillis deciſis effingere debuit, ne capillatum reſtitueret deo, a quo calvum ex morbi malignitate obtinuerat. Erat etiam apud veteres quaedam religio in capillis, ut eos numinibus dedicarent,

atque

Digitized by Google

atque eis ſacros diligenter enutrirent; Itaque, ſi periculum mortis ex morbo, ſeu naufragio vehementer inſtaret illos reſecabant, et deo ſervatori afferebant. Cenſorin. de die natali: *Quidam enim pro certa bona corporis valetudine crinem deo ſacrum paſcebant.* Et Euripid. in Bacchis

Sacer eſt capillus; deo illum nutrio,

et Homer. Iliad. XXIII. de Achille

Nutrit comam flumini Sperchio

Pauſanias quoque in Arcad.: *Nutrit comam Leucyppus flumini Aphaeo*. Omnium vero magis opportune ad rem noſtram Diodorus lib. VIII. *Vota enim pro pueris morbo affectis ita concipi ſolita, ut ſi ſanitatem recuperarent illorum deſectus capillus dedicaretur.* Notat quoque egregius praesbyter Johannes Andreas Jovannellius Tuders, et accademiae noſtrae Piſau-

renſis

renſis ſocius, qui antiquitatum Tudertium ephemerides in ſeptem tomos digeſſerat, et moriens accademiae noſtrae cuſtodiendos legaverat, notat inquam inter antiqui templi rudera pyxides fictiles probe clauſas inveniſſe, in quibus capillorum veſtigia adhuc conſpicua ſervabantur ad hanc ſuperſtitionem facile ſpectantia, ſeu ad alteram huic affinem, per quam ſegmenta capillorum, cum togam aſſumerent adoleſcentes, diis ſuis offerebant, de quo videnda quae diximus in notis ad picturas Etruſcas tom. I. et II. Hic vero obiter notandum ſigna haec aerea, immo, et ſimulacra non in templorum veſtigiis inveniri ſolere, ſed ſparſim per arva dum terra evertitur, cum e-contra inter tem-

templorum ruinas, ſignorum marmoreorum fragmenta inveniantur. Id ego tribuo direptionibus barbarorum, qui quarto ſaeculo loca diis ſacra expilarunt, et quidquid ſtaturae aptum erat abſtulerunt, quod vero commodo transferri non poterat ſub ſpe redditus abſcondebant, fruſtrato plerumque voto, ut nobis aliquando recuperanda ſervarentur.

X

Quod pertinet ad tonſuram, quae in hoc ſimulacro ſingularis eſt, notandum cenſeo adeo ſuperſtitioſos fuiſſe antiquos, ut neminem putarent ex hac vita migrare potuiſſe ſine quorumdam capillorum ſectione, quae ſupernis poteſtatibus erat reſervata, ut colligitur ex eodem

Euri-

Euripide loco citato verſ. 74., ubi mors ita loquitur:

Haec enim mulier deſcendet in Plutonis domum :
Accedo autem ad eam, ut gladio ſacra auſpicer ;
Ille enim eſt ſacer diis inferis,
Cujus hic gladius luſtrarit capillum capitis,

ad quam opinionem alluſit Virgilius Aeneid. IV. mortem Didonis exprimens.

Tum Juno omnipotens longum miſerata dolorèm,
Difficileſque obitus Irim demiſit Olympo
Quae luctantem animam, nexoſque reſolveret artus
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore ;
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem,
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco,
Ergo Iris croceis per Coelum roſcida pennis,
Devolat, et ſuper caput aſtitit. Hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo.

Colluctantibus igitur cum morte, ne diu torquerentur mos inolevit

reſe-

reſecandae comae , ut tradit ejuſdem Euripidis antiquus ſcholiaſtes loco citato *quoniam mos obtinet mortem morituri comam reſecare .*

XI

Tentandum nunc inſcriptionis fragmentum , ſi quid inde eruere valeamus, conatu eo magis difficili, quo in lingua pene ignota interruptum., majore ſui parte deſideratur; nam quadruplicis lineae veſtigium indicat totum brachium , quod periit , inſcriptum fuiſſe . Idem Etruſcis , et Latinis elementis exponam

.....VAS. VELVMA	AMV⅃ƎꟻƎ·ƧAV ......
.....IS. CELVANSL	⅃ƧИAꟻ⅃ƎϽ·ƧI ......
.....IS. CVER	ᗡƎꟻϽ·ƧC ....
.....CLAN	ИA⅃Ͻ ....

Velvma nomen gentile eſt, ſed deſinentiae femininae, quam quidem gentem Latine Velumiam diceremus, notam ex aliis titulis ſepulcralibus, praeſertim Cluſii in urna ad uſum aquae benedictae in eccleſia ſacri Corporis Chriſti, ex ſchedis Gabrielis de Gabrielibus

𐌋𐌀𐌍𐌉𐌕𐌉𐌖·𐌌𐌖𐌋𐌄𐌅·𐌉𐌍𐌖𐌓𐌕𐌄𐌐·𐌋𐌄𐌅

VEI. ſeu VEL.PETRVNI.VELVM.VITINAL hoc eſt matre VITINIA. Origo nominis eſt a VELA, ſeu VELIA, quae Etruſcis civitatem deſignabat, unde *Velſinium*, hoc eſt civitas ſenum, ſeu ſenatus; ibi enim conventus erat procerum totius Etruriae. Cum vero populus Etruſcus duodecim colonias trans Apenninum tranſmiſiſſet, Vulſinienſes, nunc *Bolſeneſi* Velſinam aliam cum proprio nomi-

ne, et ſuprema poteſtate fundarunt, inde *Felſina* nunc *Bononia*, ut tradit Livius. Ex eadem origine *Velitrae*, et *Volaterrae* Etruſcis VELATRI dictae ſunt.

CLAN. vox iſta omnino ſignificat *natum* ſeu filium. Collige ex inſcriptione in duabus hiſce tegulis Bucellianis, quae pertinent ad duos fratres ejus temporis, cum lingua, et ſcriptura Etruſca declinabat in Latinam.

AR·SPEDO	VEL·SPEDO
THOCEPNA	THOCERONIA
CLAN	NATVS

SELVANSL. Iterum recurrit haec dictio in urnula apud Gorium Muſ. Etruſc. tom. I. tab. LXVII. SAELVI KAPPNASTV, et in alio ſigillo epigraphico apud Dempſterum tab. XXIV.

TAVI

Digitized by Google

Tavi Selvan, unde colligitur nomen eſſe familiare, nempe, ut Latini dixiſſent, *Salvii Kapenatis, Octavii Salvii*. Hinc colligimus quod etiam ſupra notaveram, haec donaria aliquando ex concurſu affinium, et amicorum conſtitui conſueviſſe.

Cver; puerum notat, ut demoſtravi ſupra ubi ſigillum Cortonenſe literatum expoſui.

XII

Supereſt inquirenda aetas hujus monumenti, arduo quidem conatu, ac incerta intra viginti fere ſaeculorum obſcuritatem, nam communiore judicio principium nationis Etruſcae deducimus a *Cethim* Noachi pronepote, qui proprium nomen Italiae indidit; hic enim circa annum Mundi MM. floruiſſe creditur, pri-

primamque ſedem in Etruria conſtituiſſe. Haec vero conſtanti libertate uſque ad bellum ſociale uſa eſt, vexata ſaepius, exinde vero penitus ſubmiſſa. Interim praeter caeteras artes omnes ſculpturam adeo coluit, ut in Graeciam quoque eam propagaverit, non ſine tamen Graecorum invidia, qui rerum omnium initia ſibi tribuerunt.

Judicium vero de aetate alicujus ſculpturae nonniſi ex multitudine exemplarium deſumi poteſt, quae veluti in claſſes redacta ſint pro incremento, aut declinatione artificii. Aſt quae ſunt haec in Etruria noſtra, quam ab annis non amplius quinquagenis noſcere incoepimus? ſi primaeva haberemus vix informia ſaxa conſpicere datum eſſet, hor-

horridulis lineolis exharata potius quam ſculpta; aſt pauca, quae adhuc detecta ſunt feliciorum ſaeculorum ingenium redolent, quo luxus, et copia, ruralem, et bellicam gentem ad haec ſtudia inclinavit; quamobrem duo tantum ſubſidia ad conjectandum nobis ſuperſunt, nempe ſtylus artificii, et modus ſcripturae.

Quod primum eſt, mihi conſtituo opus id, de quo quaerimus, eſſe Etruſcum, non quidem quia Etruſce inſcriptum ſit; poterat enim in dedicatione Etruſce ſcribi etiam peregrinum, quod etiam in meis epiſtolis Roncalienſibus notandum cenſueram; Etruſcum vero aſſerere non dubito, nam caeterae nationes, numquam humanas imagines, ut

ſupra

ſupra diximus, dedicare in templis conſueverunt. Praeterea hic agitur de imagine *Iconica* ad vivum expreſſa; quicumque enim a picturae ſtudio non eſt alienus optime diſtinguit ea lineamenta, quae a vero deſumpta ſunt ſuggerente natura, ab aliis, quae ars, et ingenium artificis ſubminiſtrat, eruta a fontibus pulchri univerſalis, unde reiiciuntur individua illa lineamenta partium minutiſſimarum, quae vultum a vultu diſcernunt. Praeterea nunquam credam magnatem virum, qui ſimulacrum id fieri mandarat, officinam extraneam elegiſſe, quam domi haberet.

Quae fuerit antiquior Etruriae ſculptura ab aheneis deorum ſimulacris, quae adhuc ſuperſunt, unice judica-

dica.

Digitized by Google

dicamus. Rigidus ille totius corporis ſtatus vix explicatis manibus, et pedibus ſeſe offert nobis in ſignis deorum Larium, quae frequenter oſtenduntur in muſeis, et qui ut plurimum armati adparent, et inſigniter galeati, elata manu dextera, quaſi ſtupide jaculantes. Hujuſmodi ſunt, et majoris molis imagines Tuderti nuper effoſſae, quorum geminas apud me habeo, quas edidit Gorius in muſei Etruſci to. 1. Armari vero coepiſſe Lares, praeſertim Tuderti puto poſt Hannibalis irruptionem, cujus fines ea peſtis invaſerat. Eam vero Italiae partem, et Romam ipſam praeſidio Larium vindicatam reputabant. Propert. Eleg.

Hannibalemque Lares Romana ſede fugantes.

Exinde vero armari coepiſſe judico, cum caeteroquin domeſtici putarentur. Secura igitur, et quieſcens Italia ſtylum expolivit, ſculpturae artificium ad maximam elegantiam evexit, et artes, quas Graecis tradiderat, revocavit, auctaſque incrementis peregrinis patria induſtria ad apicem pulchritudinis excitavit, ut quae apud Graecos actiones expreſſerat, apud Etruſcos etiam animi motus revelaverit, immo extorſerit etiam loquelam, ut demonſtravimus ex eorum picturis. Cum itaque antiquiſſima ſculpturae Etruſcae exemplaria minime habeamus, & quae ſuperſunt mediae aetatis aridum quiddam ſtupidumque redoleant, dein etiam ſpecimina admirandae elegantiae, inter quae

primum

primum commemoro ſimulacrum hocce Carrarianum, non eſt cur iſtud inter antiquiſſima gentis opera computemus.

Laudantur inter Etruſcorum opera urnae marmoreae ſepulcrales non modo ob eruditionem, quam praeſeferunt, verum etiam ob artificium, quod in primis eſt admirandum. Sed haec portenta ad poſtremam Etruriae aetatem ſunt referenda. In his tota Homeri Ilias, et Odyſſea nobis occurrit, et tragica Thebarum civitas univerſa portenta meſtitiae nobis expandit. Tantus doctrinae apparatus in ipſis ſculptoribus refugit tempora antiquiſſima, et ad aetatem longe poſteriorem reclamat. Hiſtoria Euthymii, qui ſpectrum Lybantis e ſepulcro ejecit, expreſ-

ſa in urna apud Dempſter. tab. xxv. deſcribitur a Pauſania in Eliacorum poſteriore, et refertur poſt Olympiad. LXXVI. circa annum Urbis ccc. Altera hiſtoria herois Hechetlei, in aliis urnis ibidem tab. LIV. et alibi, pertinet ad bellum Marathonium; ubi Genius iſte ſumpto aratri vecte Perſas profligavit, quae hiſtoria ad annum Urbis CCLXIV. tribuenda eſt. Praeterea luxus urnarum, praecipue marmorearum ſerius inolevit. Plin. libro VII. cap. 54. *Ipſum cremare apud Romanos non fuit veteris inſtituti. Terra condebantur. At poſtquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc inſtitutum, et tamen multae familiae priſcos ſervavere ritus, ſicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem creditur crematus*. Profecto ubique in Etruria corpora humata reperiuntur munita tegulis Etruſce ſcriptis, teſtimonia primaeve

ſimpli-

ſimplicitatis. Urnarum igitur marmorearum ſculptura elegantiſſima tardiori aetati tribuenda eſt, cum jam hiſtoriae inſculptae vulgatae, et communes erant in populo, et jam antiquitate venerabiles.

Nec Etruſca inſcriptio aſſerit nobis majorem antiquitatem eo ſub dubio, quod cito ab uſu receſſerit, Roma pugnante non modo contra libertatem, ſed etiam idiomata populorum. Res quidem Etruſcae omnes ſe ſubmiſerunt Romanis, lingua tamen omnium ultima. Circumferebantur Romae etiam ſub primis Caeſaribus libri Etruſci de eorum diſciplina circa deorum cultum, de haruſpicina, de ſignificatione garritus avium (o magna negotia!) et de hiſce ſimilibus, nam

 Cicero,

Cicero, et Seneca immo Arnobius, et Servius Grammaticus illos frequenter annunciant..

Sed libri hujuſcemodi eſſe deſierunt, ſuperſunt tamen numiſmata Etruſce ſcripta, et de quorum aetate dubitari non poteſt, quae conſtantiam hujus linguae, et characteres oſtendunt. Habemus nummos Tudertium minime molis hac praerogativa inſignitos, qui pertinent ad annum urbis DLXIII., et infra, ut demonſtravi in *Chronico nummario Etruſcorum* inter mea in Dempſterum paralipomena. Quinimmo etiam fervente bello ſociali circa annum urbis DCLX. cuſi ſuperſunt argentei nummi Samnitico idiomate, et charactere inſcripti (utrumque enim commune erat Etruſcis, (qui in id

bellum

bellum contra Romanos convenerant), quos quidem nummos antea ignotos, et adquiſivit poſſidendos, et illuſtravit clariſſimum hujus patriae meae decus Hannibal de Abbatibus Oliveriis muſarum columen, et antiquariae eruditionis amplificator.

Nec praetereunda eſt conjectura ex pateris ſacrificiorum quotquot adhuc mihi innotuerunt derivata, cum omnes Etruſce ſcriptae ſint. An non et Romae florebant illarum artifices Latinae linguae non ignari? et tamen in tam communi publico et privato hujus inſtrumenti uſu vix unam ſemietruſca lingua exſcriptam Praeneſte inventam, veluti prodigium mirati ſumus. Tam ingens habebatur Etruſcae linguae

reve-

reverentia, veluti non aliam dii exceepiſſent, qua cuperent venerari. Non eſt igitur quod huic ſimulacro antiquiſſimam originem adſtruamus, laudantes immo ea tempora expectaſſe, quibus artifex profecto excellens naſceretur, qui opus produceret dignum aetate PRINCIPIS NOSTRI SANCTISSIMI, et SAPIENTISSIMI.

Haec ſunt PRAESVL ORNATISSIME, quae de hoc ſingulari monumento, quod ab interitu, ſive emigratione Italiae tuae ſervaſti, dicenda cenſui; non eo ſane propoſito, ut illi ex meo hoc commentariolo aliquid ſplendoris accederet, ſed ut quod oculis conſpicerem mente conſequerer, et ne inſalutatum remitterem. Veneror majeſtatem Romanae

nae

Digitized by Google

nae doctrinae, ut mihi bene ceſſiſſe putem, ſi videro caeteros meliora protuliſſe.

FINIS

Digitized by Google

ADPROBATIO

QUum jubente Rm̃o P. Thoma Auguſtino Ricchino S. P. A. magiſtro diſſertationem cl. viri Joh. Baptiſtae Paſſeri *de ſimulacro aheneo pueri Etruſci* ea qua par erat diligentia perlegerim, dignam profecto exiſtimo, quae publici juris fiat, neque id tantum, quod nihil noſtrae religionis inſtitutis, nihil bonis moribus contrarium contineat, ſed quod ita eſt erudite conſcripta, ut multa de Etruſcorum antiquitatibus eliciat, et evocet in lucem. Accedit etiam, quod dum inſigne adeo monumentum ex ſingulari SS. D. N. Clementis xiiii. munificentia in Vaticanum muſeum inlatum apte ornateque inluſtrat, ſtimulum fortaſſe addet iis, qui in hoc genere excellere dicuntur, ut doctis commentariis idem prorſus perficiant de tot, tantiſque aliis tum ſacris, tum profanis vetuſtis reliquiis, quibus a Deo protectus Pontifex vere Xyſtorum aemulator bibliothecam Vaticanam curantibus, et ſolertiſſime inveſtigantibus ampliſſimis Romanae curiae praeſulibus Johanne Archinto archiepiſcopo Philippenſi domui pontificiae praefecto, et Franciſco Xaverio de Zelada archiepiſcopo Petrenſi ſac. congregationis concilii Tridentini interpretis a ſecretis mirifice uſque adhuc locupletavit. Ex aedibus s. Callixti xx. Auguſti MDCCLXXI.

D. Petrus Aloyſius Galletti Caſinenſis,
abbas s. Mariae Rotundae de Ravenna.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſt.

D. PATRIARCH. ANTIOCH. VIC.

IMPRIMATUR,

FR. THOMAS AUGUSTINUS RICCHINIUS Magiſter Sacri Palatii Apoſtolici Ord. Præd.

Digitized by Google

ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google